

Tomasz Rokicki

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Szanse i zagrożenia polskiego sektora owczarskiego w okresie integracji z Unią Europejską

Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wiązało się z uzyskaniem pełnego dostępu polskich producentów rolnych do unijnego rynku. Istniała więc możliwość zwiększania skali produkcji, a zarazem obniżania kosztów jednostkowych. Szansą była również możliwość korzystania z subwencji eksportowych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), a w rezultacie zwiększenie eksportu na rynki krajów trzecich. Dużą pomocą dla polskiego rolnictwa były i są płatności bezpośrednie, a także możliwość korzystania z funduszy strukturalnych. Jako minusy wymieniano konieczność poniesienia dużych kosztów społeczno-ekonomicznych zarówno przed akcesją, jak i po niej. Koszty związane były i są przede wszystkim z dostosowaniem do wymogów UE oraz z niezbędnymi działaniami modernizacyjnymi [Krzyżanowski 2002].

Nowa WPR w większym niż dotychczas stopniu bierze pod uwagę oczekiwania konsumentów. Rolnicy będą mogli podejmować decyzje produkcyjne na podstawie zapotrzebowania rynku. Warunkiem otrzymania płatności nie będzie już prowadzenie ściśle określonego kierunku produkcji, lecz utrzymanie ziemi w dobrej kulturze, przestrzegając zasad ochrony środowiska. Większy nacisk położono na bezpieczeństwo żywności [Komorowska 2004].

Produkcja niemal wszystkich artykułów rolnych była w krajach UE większa niż popyt wewnętrzny [Rowiński 1997]. Jednym z nielicznych wyjątków od tej zasady była produkcja mięsa jagnięcego, która pokrywała około 80% zgłaszanego zapotrzebowania.

Sytuacja sektora owczarskiego w UE

Przed integracją Polski z UE sytuacja na poziomie produkcji i obrotu produktami owczarskimi była niekorzystna. O niskiej konkurencyjności branży owczarskiej decydowały niski krajowy popyt na jagnięcinę oraz rozdrobnienie

produkcji. Perspektywą dla owczarstwa po wejściu do UE było otrzymywanie dopłat bezpośrednich [Trzebińska 2000]. W negocjacjach z UE tych dopłat nie uwzględniono. Kraje „starej” UE zdecydowały się odejść od takiego sposobu wsparcia producentów owiec. 26 czerwca 2003 r. w Luksemburgu ministrowie rolnictwa krajów Unii Europejskiej uzgodnili fundamentalną reformę Wspólnej Polityki Rolnej. W przyszłości większość dotacji będzie wypłacana rolnikom niezależnie od wielkości bieżącej produkcji. Aby uniknąć zaniechania produkcji przez część rolników, państwa członkowskie będą mogły wypłacać część płatności w dotychczasowy sposób, tj. w powiązaniu z produkcją. Poszczególne elementy reformy będą wprowadzane w życie w latach 2004–2007 [Klepacki 2005].

Od 1 stycznia 2005 r., wraz z wejściem w życie reformy Wspólnej Polityki Rolnej, kraje starej UE wprowadziły tzw. płatność indywidualną (SPS). Płatność tę przyjęło początkowo 10 krajów starej UE: Austria, Belgia, Dania, Niemcy, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Portugalia, Szwecja i Wielka Brytania. Pozostałe pięć krajów dawnej Unii: Finlandia, Francja, Grecja, Holandia i Hiszpania, przyjęło nowy system dopłat w 2006 r. Niemcy, Wielka Brytania, Irlandia i Włochy wprowadziły od 1 stycznia 2005 r. całkowite oddzielenie płatności bezpośrednich od produkcji we wszystkich sektorach rolnych. Państwa członkowskie miały możliwość pozostawienia części dopłat powiązanych z produkcją w sektorze baraniny na poziomie 50% premii owczej. Premia uzupełniająca dla farmerów z obszarów o gorszych warunkach gospodarowania będzie nadal uzależniona od wielkości produkcji [Ocena... 2003].

Polski sektor owczarski w okresie akcesji do UE

Rolnicy polscy po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej otrzymują dopłaty do użytków rolnych. W UE owczarze otrzymują dodatkowo dopłaty do matek. W systemie uproszczonym przyjętym przez Polskę brak jest dopłat do produkcji owczarskiej. Taki system dotowania jest dla polskich owczarzy niekorzystny i stawia ich w gorszej pozycji w stosunku do konkurentów europejskich. Do 2006 r. owczarze otrzymywali dotacje z Funduszu Postępu Biologicznego. Bez tej formy wsparcia produkcja owczarska byłaby mało opłacalna. Utrzymanie dotacji do stad hodowlanych i użytkowych było konieczne.

Przy obecnym poziomie cen produkcja jagniąt jest mało opłacalna. W obrocie jagniętami, zarówno krajowym, jak i w eksporcie, występują firmy handlowe. Pobierają one za swą działalność prowizje. Rynek krajowy jagnięciny w Polsce do niedawna praktycznie nie istniał, jednak coraz częściej Polacy skłaniają się do zakupu jagnięciny. Mięso owcze z biologiczno-medycznego punktu widzenia

uznawane jest za fenomen, ponieważ dotychczas nie stwierdzono u owiec złośliwych nowotworów. W organizmie tych zwierząt jest czynnik ochronny, który wyklucza rozwój tych form chorobowych. Właśnie z tego względu europejscy lekarze zalecają spożywanie mięsa i mleka owczego jako niezwykle zdrowej żywności.

Nastawienie Polaków do jagnięciny zmienia się i będzie się zmieniać. To tylko kwestia czasu. Do szybszego rozwoju rynku jagnięciny w Polsce może się przyczynić promocja tego mięsa ze strony rolników, związków hodowców owiec oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Brak działań na szczeblu ministerialnym w kierunku utrzymania obecnego stanu pogłowia i w dalszej perspektywie jego zwiększenia może doprowadzić do sytuacji, że produkcja krajowa nie pokryje zapotrzebowania wewnętrznego i jagnięcinę będziemy musieli sprowadzać z zagranicy (np. z Australii).

Wyniki badań

W artykule przedstawiono wyniki badań gospodarstw zajmujących się hodowlą owiec na terenie województwa podlaskiego. W latach 2003–2004 funkcjonowało tam 65 gospodarstw hodowlanych. W badanej zbiorowości brak było gospodarstw o powierzchni do 5 ha. Gospodarstw o powierzchni w przedziale 5,01–10 ha UR był siedem, 10,01–15 ha – dziewiętnaście, 15,01–30 ha – dwadzieścia dziewięć, 30,01–50 ha – siedem, powyżej 50 ha UR – trzy. Do tego podziału zastosowano metodykę stosowaną przez GUS podczas powszechnych spisów rolnych. Wraz ze wzrostem powierzchni na ogół wzrastała liczebność owiec w stadzie matecznym. Podział ten był związany także z liczebnością stada matecznego owiec. Należy dodać, że badaniu zostały poddane gospodarstwa najlepsze (elita), zajmujące się hodowlą owiec. Okres badań obejmował lata 2003–2004.

Przystąpienie Polski do UE zostało ocenione pozytywnie przez większość społeczeństwa. Z członkostwem w strukturach europejskich wiązały się szanse i zagrożenia dla producentów owiec (tab. 1). Analiza SWOT produkcji owczarskiej zawiera tylko najważniejsze, według rolników, czynniki uszeregowane według liczby wskazań (% odpowiedzi).

Ważne dla gospodarstw i produkcji owczarskiej było utrzymanie, a nawet zwiększenie stawek dotacji do wszystkich stad owiec (zarodowe, reprodukcyjne i towarowe). Wyższe ceny produktów pochodzących od owiec są szansą dla producentów, ale też nie sprzyjają zainteresowaniu zakupem jagnięciny ze strony wciąż mało zamożnego społeczeństwa polskiego. Korzystna byłaby poprawa wskaźników rozrodu, w tym plenności. Przy takich samych cenach rolnicy

Tabela 1

Szanse i zagrożenia produkcji owczarskiej w badanych gospodarstwach i w Polsce według sytuacji w latach 2003–2005 w opinii rolników

Szanse			
produkcji owczarskiej	% odpowiedzi	gospodarstwa	% odpowiedzi
<ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie dotacji do owiec • wzrost dotacji • wyższe ceny jagniąt • wzrost zainteresowania społeczeństwa jagnięciną • wyższe ceny wełny • poprawa plenności 	100 91 84 67 54 51	<ul style="list-style-type: none"> • polepszenie opłacalności produkcji owiec • skorzystanie z kredytów preferencyjnych, funduszy unijnych • dodzierżawienie i zakup ziemi • tańsze maszyny • niższe koszty nawozów • dopłaty bezpośrednie z UE • agroturystyka 	85 70 67 64 53 53 51
Zagrożenia			
produkcji owczarskiej	% odpowiedzi	gospodarstwa	% odpowiedzi
<ul style="list-style-type: none"> • brak dotacji do owiec, • obniżenie stawek dotacji • brak zbytu na jagnięta w UE • niższe ceny jagniąt • marginalizacja owczarstwa • zmniejszenie się liczby producentów owiec • choroby zwierząt 	100 78 75 70 65 56 51	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost kosztów produkcji • niskie ceny produktów od owiec • podatki w rolnictwie • brak następcy • wyższe koszty nawozów • wyższe składki KRUS • niższe wynagrodzenia na wsi niż w mieście 	90 72 68 62 58 52 51

Źródło: Wyniki badań własnych.

mogliby sprzedawać więcej jagniąt. Szanse dla gospodarstw rolnicy upatrywali w obniżeniu kosztów produkcji (spadek cen nawozów, paliwa), kosztów inwestycji (tańsze maszyny) oraz w możliwościach skorzystania z funduszy unijnych. Otrzymywane dopłaty bezpośrednie również poprawią możliwość sfinansowania potrzebnych inwestycji w gospodarstwie.

Zagrożenia dla produkcji owczarskiej wynikały z braku dotacji do chowu i hodowli owiec. Wówczas produkcja tych zwierząt została zmarginalizowana. Jako zagrożenie dla produkcji owczarskiej w Polsce wskazywany był ograniczony zbyt jagniąt w krajach UE. W 2001 r. taka sytuacja miała miejsce, gdy import jagniąt z Polski został wstrzymany po rzekomym wykryciu pryszczycy. Z brakiem możliwości sprzedaży jagniąt do innych krajów UE wiązałyby się niższe ceny, w Polsce najniższe w UE. Niskie ceny z kolei powodują zmniejszanie się liczby producentów owiec.

Zagrożenia dla gospodarstw wynikały, według rolników, ze wzrostu cen środków do produkcji oraz wzrostu obciążenia podatkami i opłatami. Wyższe nakłady i obciążenia obowiązkowe powodują w konsekwencji większe dysproporcje w poziomie wynagrodzenia na wsi i w mieście oraz rezygnację młodzieży z pracy w gospodarstwie.

Podstawową funkcją analizy mocnych i słabych stron przedsiębiorstwa jest określenie procesów i struktur ujawniających potencjał oraz rzeczywiste możliwości organizacyjne [Juchniewicz 2000]. Mocnymi stronami produkcji owczarskiej były według rolników skonsolidowanie branży i przynależność do związku (tab. 2). Mocne strony wynikały też ze specyfiki produkcji owiec. Mała pracochłonność oraz przyjemność z pracy sprzyja pozostawaniu przy tej działalności wielu rolników. Atutem w czasie suszy (np. w 2003 r.) była łatwość zapewnienia paszy dla owiec. W przypadku krów, aby utrzymać produkcję na podobnym poziomie, rolnicy musieli zadawać dodatkowo paszę w oborze. Mocne strony wynikały też z możliwości wszechstronnego wykorzystania owiec.

Mocną stroną było też doświadczenie i zamiłowanie do produkcji rolniczej. Średni wiek rolnika wynosił 50 lat, większość miała następców. Mocną stroną było wyspecjalizowanie się w produkcji i posiadanie odpowiednich maszyn.

Słabości produkcji owczarskiej związane były z małą opłacalnością, na którą rzutowały niskie ceny jagnięciny. Brak programów, które miałyby za zadanie poprawić sytuację producentów, może prowadzić do dalszego zmniejszenia znaczenia owiec w Polsce. Słabą stroną był również brak stałych, comiesięcznych dopływów gotówki. Wpływy środków pieniężnych związane były ze sprzedażą jagniąt (przeważnie od marca do czerwca), otrzymaniem dotacji na postęp biologiczny (wyplata podzielona na dwie transze) i za sprzedaną wełnę.

Słabościami dla gospodarstwa były przede wszystkim słabe gleby i brak możliwości zwiększenia powierzchni UR. Słaba strona wynikała z wyspecjalizowania się w jednej działalności i braku elastyczności w reagowaniu na sytuację rynkową. Słabością, w opinii rolników, był również brak inwestycji, który prowadził do niedostatecznego zmechanizowania produkcji.

Podsumowanie

Akcesja Polski do struktur Unii Europejskiej stworzyła wiele szans, ale i zagrożień dla polskiego sektora owczarskiego. Szansą dla polskich gospodarstw była możliwość korzystania z płatności bezpośrednich i funduszy strukturalnych UE. W przypadku gospodarstw zajmujących się hodowlą owiec nie uwzględniono dodatkowych płatności bezpośrednich, które obowiązywały jeszcze do 2006 r. w „starych” krajach UE. Dużym zagrożeniem dla produkcji owczarskiej, według

Tabela 2

Mocne i słabe strony produkcji owczarskiej w badanych gospodarstwach i w Polsce według sytuacji w latach 2003–2005 w opinii rolników

Mocne strony			
produkcji owczarskiej	% odpowiedzi	gospodarstwa	% odpowiedzi
• mniej pracochłonna działalność (szczególnie latem)	92	• wiedza poparta doświadczeniem	90
• praca sprawia przyjemność	87	• zamiłowanie do rolnictwa	84
• łatwość zapewnienia paszy latem, nawet w czasie suszy	78	• odpowiedni sprzęt do produkcji pasz	72
• uzyskiwanie wielu produktów od owcy	74	• wyspecjalizowanie się	70
• zrzeszenie w związku	70	• następcą	61
• skonsolidowanie branży	65	• wiek gospodarza	54
• wartościowy nawóz organiczny	55		
Słabe strony			
produkcji owczarskiej	% odpowiedzi	gospodarstwa	% odpowiedzi
• brak programów poprawy sytuacji	97	• słabe gleby i brak możliwości kupna ziemi	86
• brak jasnych perspektyw	83	• brak inwestycji	79
• małe zainteresowanie jagnięciną w Polsce	75	• prowadzenie jednej działalności rolniczej	67
• niskie ceny wełny	68	• niedostateczne zmechanizowanie produkcji	64
• opłacalność uzależniona od dotacji	62	• brak sprzętu do produkcji pasz objętościowych	57
• brak stałych dopływów gotówki	59	• mała elastyczność	52
• małe znaczenie owiec w Polsce	52		
• mała opłacalność	51		

Źródło: wyniki badań własnych.

rolników byłoby obniżenie lub zaniechanie wypłacania dotacji z Funduszu Postępu Biologicznego. Przewidywania rolników sprawdziły się, gdyż te dopłaty od 2007 r. nie są już wypłacane. Rolnicy wskazywali, że dużą szansą na rozwój sektora owczarskiego w Polsce będzie zwiększenie zainteresowania jagnięciną i stworzenie rynku krajowego. Działania na rzecz zorganizowania wewnętrznego rynku mięsa jagnięcego zostały już podjęte.

Literatura

- JUCHNIEWICZ M., 2000: Planowanie działalności przedsiębiorstwa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- KLEPACKI B., 2005: Prowadzenie efektywnych gospodarstw owczarskich po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. [w:] Poradnik dla producentów jagniąt rzeźnych, red. Niżnikowski R., TWIGGER, Warszawa.
- KOMOROWSKA D., 2004: Perspektywy rozwoju rolnictwa w Polsce w poszerzonej Unii Europejskiej, Problemy rolnictwa światowego, tom XI, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- KRZYŻANOWSKI J.T., 2002: Rolnictwo polskie w perspektywie wejścia Polski do Unii Europejskiej, Problemy rolnictwa światowego, tom IX, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Ocena reformy WPR uzgodnionej w Luksemburgu 26 czerwca 2003 r. z perspektywy Polski, 2003: Sekcja Analiz Ekonomicznych Polityki Rolnej SAEPR/FAPA, Warszawa.
- ROWIŃSKI J., 1997: Integracja Polski z Unią Europejską – niezbędne procesy dostosowawcze polskiej gospodarki żywnościowej. [w:] Stowarzyszenie Polski z Unią Europejską. Niezbędne procesy dostosowawcze polskiej gospodarki żywnościowej, FAPA i IERiGŻ, Warszawa.
- TRZEBIŃSKA D., 2000: Rynek baraniny. [w:] Strategiczne opcje dla polskiego sektora agrobiznesu w świetle analiz ekonomicznych, FAPA i Centrum Naukowo-Wdrożeniowe SGGW, Warszawa.

Opportunities and threats of polish sheep's sectors during integration with European Union

Abstract

In the paper opportunities and threats of polish sheep's sectors during integration with European Union was presented. Integration with European Union has made many opportunities and threats. Opportunity is capability use with direct disbursement and structural funds. Big threats for sheep production were decrease and resigning from national grant. Big chance will be creation national sheep meat market.